

Gwasanaeth Tân ac Achub
Fire and Rescue Service

Ymgynghoriad ar y Cynllun Rheoli

Risg Cymunedol 2024

Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb

**ATAL AMDDIFFYN YMATEB
PREVENTING PROTECTING RESPONDING**

Tudalen Cynnwys

Cyflwyniad	3
Cefndir a Chyd-destun yr Ymgynghoriad ar y Cynllun (CRMP).....	3
Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb: Y Cyd-destun Cyfreithiol	4
Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus.....	5
Methodoleg	6
Demograffeg Ardal Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru..	7
Oedran	8
Anabledd	9
Rhywedd.....	10
Cyfeiriadedd Rhywiol	10
Ailbennu Rhywedd	11
Beichiogrwydd a Mamolaeth.....	13
Hil	13
Crefydd a/neu Gred.....	15
Priodas a Phartneriaeth Sifil.....	15
Ystyriaethau'r Gymraeg	17
Ystyriaethau Economaidd-gymdeithasol.....	17
Ymgysylltiad ac Ymgynghoriad â Grwpiau Cydraddoldeb Penodol	20
Crynodeb o Ganfyddiadau'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.....	20
Egwyddor Pobl	21
Egwyddor Atal.....	22
Egwyddor Diogelu	23
Egwyddor Ymateb	24
Egwyddor Amgylcheddol.....	25

Cyflwyniad

Mae'r dadansoddiad o'r effaith ar gydraddoldeb hwn wedi'i ddatblygu ochr yn ochr ag adroddiad ymgynghori'r gwasanaeth ynghylch ei Gynllun Rheoli Risg Cymunedol (*Community Risk Management Plan - CRMP*) 2024-2029 yn dilyn y cyfnod ymgynghori rhwng 25 Mawrth 2024 ac 16 Mehefin 2024. Mae ymgysylltu'n benodol â gwahanol grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb yn ystod y cyfnod ymgynghori wedi'n helpu i greu darlun o'r hyn mae pobl yn ei deimlo am y ffrydiau gwaith rydym yn eu cynnig, eu barn ynglŷn a risg ac i asesu a allai unrhyw un o'r cynlluniau arfaethedig roi grwpiau penodol o bobl neu gymunedau dan anfantais.

Nod cyffredinol yr adroddiad dadansoddiad o'r effaith ar gydraddoldeb hwn yw tynnu sylw at themâu penodol a ddaeth i'r amlwg o'r adborth yn ystod ymgynghoriad Cynllun Rheoli Risg 2024-29. O'r dadansoddiad hwn, gallwn weld ble mae'r risgiau posibl o wahaniaethu a rhoi mesurau ar waith i liniaru hynny. Fel y'i diffinnir gan Reoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011, bydd yr dadansoddiad hwn yn canolbwyntio ar y nodweddion gwarchoddedig sy'n dod o fewn Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (*Public Sector Equality Duty - PSED*) ac o fewn y Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol yng Nghymru, yn ogystal ag ystyried unrhyw oblygiadau posibl i'r iaith Gymraeg, yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg.

Cefndir a Chyd-destun yr Ymgynghoriad ar y CRMP

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, mae'n rhaid i wasanaethau Tân ac Achub yng Nghymru ymgynghori ynglŷn â'r trefniadau y maent yn bwriadu eu rhoi ar waith i sicrhau gwelliannau parhaus a'r amcanion a'r safonau gwella y maent yn bwriadu eu gosod i'w hunain.

Mae Cynllun Corfforaethol tair blynedd blaenorol y gwasanaeth (2021-24) bellach wedi dod i ben. Yn ei le, mae'r gwasanaeth wedi mabwysiadu Cynllun Rheoli Risg Cymunedol pum mlynedd gyda chynlluniau gweithredu blynyddol, yn seiliedig ar fframwaith strategol a ddatblygwyd gan Gyngor Cenedlaethol y Penaethiaid Tân. Bwriedir iddo ein cynorthwyo i wneud penderfyniadau tryloyw y gallwn eu cyfiawnhau a helpu Gwasanaethau Tân ac Achub i weld cyfleoedd i gydweithredu â sefydliadau partner yn haws. Wrth ddatblygu'r cynllun hwn, mae gofyniad i 'ymgyngori ac ymgysylltu'n effeithiol' (yn unol â threfniadau llywodraethiant y gwasanaeth) gyda chymunedau, staff a

rhanddeiliaid ar gamau priodol o'r broses gynllunio ar gyfer rheoli risg cymunedol.

Mae dogfen y Cynllun yn nodi'r risgiau a'r heriau disgwylidig y gallai'r Gwasanaeth eu hwynebu o fewn y pum mlynedd nesaf, felly mae'n hanfodol bwysig casglu adborth gan bobl o bob cefndir fel rhan o'r broses hon.

Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb: Y Cyd-destun Cyfreithiol

Mae Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (PSED) yn rhan o Reoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011 a daeth i rym ym mis Ebrill 2011.

Mae adran 149 y Ddeddf Cydraddoldeb yn nodi'r brif ddyletswydd ac yn datgan bod rhaid i awdurdodau, wrth arfer eu swyddogaethau, "roi sylw dyledus i'r angen i" ddileu unrhyw ymddygiad a waherddir gan y Ddeddf. Mae hyn yn cynnwys gwahaniaethu, aflonyddu ac erlid sy'n gysylltiedig â'r 'Nodweddion Gwarchodedig', sy'n cynnwys;

- Oedran
- Anabledd (gan gynnwys cyflyrau iechyd hirdymor)
- Ailbennu rhywedd
- Priodas a Phartneriaeth Sifil
- Beichiogrwydd a mamolaeth
- Hil (Ethnigrwydd)
- Crefydd neu gred
- Rhywedd
- Cyfeiriadedd rhywiol

Er bod 'priodas a phartneriaeth sifil' hefyd yn nodwedd warchodedig, o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, nid yw'r Ddyletswydd Cydraddoldeb yn ei chwmpasu yn yr un modd â'r nodweddion gwarchodedig eraill a restrir uchod ac at ddibenion y ddyletswydd y mae i ddileu gwahaniaethu. Mae'n bwysig nodi y daeth Adran 1 o 'Ddyletswydd economaidd-gymdeithasol' y Ddeddf Cydraddoldeb i rym yng Nghymru ar 31 Mawrth 2021, ac mae hyn yn gofyn am yr un sylw dyledus â'r naw nodwedd warchodedig a restrir uchod.

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 hefyd yn ystyriaeth gyfreithiol arall sydd

wedi'i chynnwys yn y Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (*Equality Impact Analysis - EIA*). Wrth gydymffurfio â'r safonau ar gyfer Lluoio Polisi, sy'n rhan o hysbysiad cydymffurfio â Safonau Iaith Gymraeg y Gwasanaeth, nodir bod rhaid ystyried unrhyw effeithiau, boed yn gadarnhaol neu'n niweidiol ar y Gymraeg. Rhaid i'r Dadansoddiad gynnwys unrhyw beth a ganfuwyd sy'n effeithio ar y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae gan Ddyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus dair prif agwedd, sef:

1. Dileu gwahaniaethu, aflonyddu, erledigaeth ac unrhyw ymddygiad arall a waherddir gan neu o dan y Ddeddf hon.
2. Hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng personau sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a phersonau nad ydynt yn ei rhannu.
3. Meithrin perthynas dda rhwng personau sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a phersonau nad ydynt yn ei rhannu.

Mae rhoi sylw dyledus i'r angen i 'hyrwyddo cyfle cyfartal' rhwng y rhai sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rhai nad ydynt, yn cynnwys rhoi sylw dyledus i'r angen i ddileu neu leihau anfanteision a wynebir ganddynt. Mae rhoi sylw dyledus hefyd yn golygu bod sefydliadau cyhoeddus, fel GTAGC, yn cymryd mesurau i ddiwallu anghenion pobl o'r fath lle mae'r anghenion hynny'n wahanol i rai pobl nad oes ganddynt y nodwedd honno, ac yn annog y rhai sydd â nodwedd warchoddedig i gymryd rhan mewn bywyd cyhoeddus.

Fel rhan hanfodol o fodloni eu Dyletswydd Cydraddoldeb, mae awdurdodau cyhoeddus yn cynnal Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb. Bydd hyn yn cael ei ddogfennu drwy gwblhau Aseiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (*Equality Impact Assessment - EqIA*). Aseiad o bolisi arfaethedig y sefydliad yw'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb, neu newid i bolisi sy'n bodoli eisoes, fel y gellir penderfynu a yw'r polisi yn cael effaith anghyfartal ar bobl sydd â'r nodweddion gwarchoddedig. Er nad oes cyfarwyddyd penodol am sut i wneud hyn bellach, mae cyfraith achos wedi cynnig canllawiau i ni ar sut i gynnal dadansoddiad o'r effaith ar gydraddoldeb, sef:

- Sicrhau bod cofnod ysgrifenedig o'r ystyriaethau cydraddoldeb sy'n cael eu hystyried;
- Sicrhau bod unrhyw broses o wneud penderfyniadau yn cynnwys rhoi ystyriaeth i'r camau a fyddai'n helpu i osgoi neu liniaru unrhyw effeithiau negyddol ar grwpiau cydraddoldeb penodol;

- Sicrhau bod y penderfyniadau a wneir yn cael eu gwneud ar sail tystiolaeth; a
- Sicrhau bod y broses benderfynu yn dryloyw.

Methodoleg

Yn seiliedig ar dair prif agwedd y Ddyletswydd Cydraddoldeb (a restrwyd yn gynharach), mae'r adroddiad hwn yn tynnu sylw at wahanol themâu a ddaeth i'r amlwg o adborth a gafwyd mewn ymateb i'r un cwestiynau a gafodd eu cynnwys mewn holiaduron ar-lein a grwpiau ffocws.

Mae'r adroddiad hwn a'r Aseiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb yn canolbwyntio ar y canfyddiadau sy'n gysylltiedig â chydraddoldeb a ddaeth o'r ymgynghoriad cyhoeddus a gynhaliwyd rhwng 25 Mawrth ac 16 Mehefin 2024.

Cysylltwyd â thua 70 o wahanol sefydliadau partner a grwpiau cymunedol i helpu i hyrwyddo'r ymgynghoriad. Ymhlith y partneriaethau hyn roedd grwpiau sy'n ymwneud â chydraddoldeb a oedd yn cynnwys grwpiau cymunedol, elusennau a sefydliadau sy'n cefnogi grwpiau penodol o bobl (h.y. grwpiau lleiafrifoedd ethnig, pobl ifanc, pobl sy'n byw gyda dementia i enwi ond ychydig). Roedd rhai o'r grwpiau hyn sy'n ymwneud â maes cydraddoldeb yn hapus i lenwi a hyrwyddo'r holiadur ar-lein ymhlith eu haelodau, tra'r oedd grwpiau eraill am drefnu grŵp ffocws a oedd yn ffordd o hyrwyddo cynhwysiant i bobl â sgiliau cyfathrebu cyfyngedig, pobl sydd wedi'u hallgáu'n ddigidol a'r rhai y mae'n well ganddynt siarad â pherson a gofyn cwestiynau.

Mae'r adroddiad hwn yn dod â manylion ein gweithgarwch ymgysylltu ac ymgynghori at ei gilydd; demograffeg ardal ATAGC, gan gyfeirio'n benodol at nodweddion gwarchoddedig; effaith bosibl y gweithgareddau sydd ar y gweill o safbwynt y pum egwyddor, yn benodol o ran cydraddoldeb mynediad; ac unrhyw ffactorau lliniaru a fydd yn helpu i reoli a lliniaru unrhyw risgiau posibl sy'n gysylltiedig â'r cynlluniau.

Demograffeg Ardal Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru

Mae gan Ogledd Cymru boblogaeth o tua 687,000 o bobl sy'n byw dros ardal ddaearyddol o 2383 milltir sgwâr (neu 6,172 cilomedr sgwâr). Mae'r rhanbarth yn cynnwys chwe sir, sef Conwy, Sir Ddinbych, Sir y Fflint, Gwynedd, Ynys Môn a Wrecsam. Mae ganddi dirwedd amrywiol, gan gynnwys Parc Cenedlaethol Eryri, ardaloedd arfordirol, a chymunedau gwledig. Mae cysylltiadau da i'r rhanbarth, gyda phriffyrdd mawr, rheilffyrdd, a phorthladdoedd yn ei chysylltu gyda gweddill y DU ac Ewrop.

Y ddinas fwyaf yng Ngogledd Cymru yw Wrecsam, sy'n gweithredu fel canolbwynt ar gyfer masnach a diwydiant, tra bod cytrefi mawr eraill yn cynnwys Bangor, Caernarfon, Bae Colwyn, Glannau Dyfrdwy, Llandudno a'r Rhyl. Mae'r rhanbarth hefyd yn gartref i sawl prifysgol a choleg, gan ddarparu cronfa dalent gref ar gyfer busnesau lleol a rhyngwladol sydd wedi'u lleoli yma. Yn ogystal, mae'r rhanbarth yn gyrchfan boblogaidd i dwristiaid, gan ddenu ymwelwyr o bob cwr o'r byd gyda'i harfordir trawiadol, ei hanes cyfoethog, a'i diwylliant unigryw.

Mae'r Gymraeg, fel iaith byw, yn parhau i fod wrth wraidd yr hunaniaeth Gymreig fodern. Mae mwynhau bywyd teuluol, addysg, gwaith a hamdden drwy gyfrwng y Gymraeg yn dystiolaeth o bwysigrwydd yr iaith i bobl Cymru.

O ran y 687,000 o bobl sy'n byw yng Ngogledd Cymru, mae data Cyfrifiad 2021¹ yn nodi bod 22.3% o'r boblogaeth yn 65 mlwydd oed a hŷn. O'r holl awdurdodau lleol ledled Cymru, Conwy (27.4%) ac Ynys Môn (26.4%) sydd â'r canrannau uchaf o bobl 65 oed a hŷn. Conwy (1.5%) sydd â'r canran uchaf o bobl 90 oed yng Nghymru. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, mae'n ddefnyddiol edrych ar anabledd ac oedran oherwydd y gwahaniaeth nodedig yn y data rhwng 2011 a 2021, yn enwedig yn y grwpiau oedran iau a hŷn². Ar gyfer menywod rhwng 15 a 19 oed roedd canran yr anabledd yn 13.3% yn 2021, sy'n 8.1 pwynt canrannol yn uwch nag yn 2011 a 7.9 pwynt canrannol yn uwch nag yn 2001. Parhaodd y duedd hon i'r grŵp oedran 20 i 24 oed, lle cynyddodd nifer yr achosion o anabledd yn sylweddol, o 6.2% yn 2011 i 17.9% yn 2021. Ar gyfer dynion, roedd yr achosion cynyddol o anabledd

---

¹ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Amcangyfrifon o'r boblogaeth a chartrefi, Cymru: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn: [Amcangyfrifon o'r boblogaeth a chartrefi Cymru - Office for National Statistics \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

² Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023b) Anabledd yn ôl Oedran, Rhyw ac Amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Anabledd, Cymru a Lloegr - Office for National Statistics \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

yn 2021 yn dechrau mewn oeddrannau cynharach; roedd 8.6% o fechgyn 5 i 9 oed yn anabl yn 2021, o'i gymharu â 5.6% yn 2011 a 6.5% yn 2001³.

Mae poblogaeth Gogledd Cymru yn llawer llai amrywiol o ran ethnigrwydd nag ar draws Cymru a Lloegr yn gyffredinol a nododd 96.8% o'r boblogaeth eu bod yn "Wyn" yng Nghyfrifiad 2021. Yng Ngogledd Cymru, roedd y cyfrannau uchaf o bobl o "Unrhyw gefndir Gwyn arall" yn 2021 yn Wrecsam (4.8%) a Sir y Fflint (3.9%) a'r isaf yn Ynys Môn (1.9%)⁴.

Oedran

Gall oedran unigolyn, ynghyd â ffactorau ychwanegol megis 'nodweddion gwarchoddedig' eraill, effeithio ar eu mynediad at wasanaethau cyhoeddus. Gall unigolion hefyd ddioddef gwahaniaethu ac anghydraddoldebau oherwydd eu hoedran.

Canfu Arolwg Cymdeithasol Ewrop 2012 mai gwahaniaethu ar sail oedran oedd y math mwyaf cyffredin o ragfarn a wynebwyd yn y DU, gyda 28% o'r ymatebwyr yn dweud eu bod wedi wynebu rhagfarn ar sail eu hoedran. Yn yr adran hon y categori oedran y rhoddir y sylw mwyaf iddo yw 65+, gan mai dyma'r band oedran sy'n wynebu'r gwahaniaethu mwyaf ar sail oedran. Mae dadansoddiad o ddata Cyfrifiad 2021 yn dangos bod trigolion Gogledd Cymru sy'n 65 oed neu'n hŷn yn fwy tebygol na'r rhai o dan 65 oed i:

- Fod â salwch hirdymor sy'n eu cyfyngu;
- Bod ag iechyd gwael;
- Bod yn byw ar eu pennau eu hunain;

Bod heb fynediad at gar;

- Bod yn darparu gofal di-dâl o 50 awr neu fwy yr wythnos;
- Bod yn byw mewn aelwyd heb wres canolog.

Roedd pobl dros 50 oed yn fwy tebygol na'r rhai o dan 50 oed i:

---

³ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023b) Anabledd yn ôl Oedran, rhyw ac amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Anabledd, Cymru a Lloegr - Office for National Statistics \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

⁴ Llywodraeth Cymru (2022) Grŵp ethnig, hunaniaeth genedlaethol, iaith a chrefydd yng Nghymru - Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Grŵp ethnig, hunaniaeth genedlaethol, iaith a chrefydd yng Nghymru \(Cyfrifiad 2021\) | LLYW.CYMRU](https://llyw.cymru)

- Fod yn byw ar eu pennau eu hunain;
- Bod yn ynysig ac wedi'u heithrio;
- Bod yn darparu gofal di-dâl; a
- Bod heb unrhyw gymwysterau.

Mae'r ffaith bod y boblogaeth yn heneiddio yn golygu y bydd yna oblygiadau ariannol ac o ran adnoddau am ei bod yn debygol mai dyma'r oedran lle mae anghenion iechyd a gofal cymdeithasol unigolion yn cynyddu.

Anabledd

O dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, mae gan berson anabledd os oes ganddynt amhariad corfforol neu feddyliol sy'n cael effaith andwyol hirdymor sylweddol ar allu'r person hwnnw i gyflawni gweithgareddau arferol o ddydd i ddydd. Mae hyn yn gyson â diffiniad y Cyfrifiad o broblem iechyd hirdymor sy'n cyfyngu.

Yn ôl data Cyfrifiad 2021, mae 20.7% o gyfanswm poblogaeth Gogledd Cymru yn dweud bod ganddynt anabledd a/neu gyflwr iechyd hirdymor. Y cyfartaledd cenedlaethol yng Nghymru yw 21.1% ac at ddibenion cymharu, mae'n 17.7% yn Lloegr⁵.

Mae cysylltiad agos rhwng anabledd ac oedran, gyda phobl hŷn yn fwy tebygol o fod yn anabl. Yng Ngogledd Cymru, mae data Cyfrifiad 2021 yn dangos mai'r grŵp oedran sydd â'r gyfran uchaf o bobl ag iechyd gwaeth na'r cyfartaledd yw'r rhai 65 oed a hŷn (12.5%), gyda'r gyfran isaf ymhlith y rhai 15 oed ac iau (0.5%). Gwelwyd hyn ym mhob awdurdod lleol gyda rhywfaint o fân amrywiad yn y canrannau.

Yng Ngogledd Cymru, roedd y ganran uchaf o fewn y boblogaeth 17 oed neu iau oedd ag iechyd gwaeth na'r cyfartaledd rhwng 16 ac 17 oed (1.2% o'r boblogaeth hon), ac roedd y ganran isaf yng Ngogledd Cymru ymhlith y rhai 2 oed ac iau (0.3 % o'r boblogaeth hon). Roedd rhywfaint o amrywiad yn yr awdurdodau lleol er bod y ganran uchaf ymhlith y rhai 16 i 17 oed ym mhob awdurdod lleol ac eithrio Sir Ddinbych lle'r oedd y ganran uchaf ymhlith y rhai 15 oed (1.7% o'r boblogaeth hon). Nid yw'n bosibl cymharu'r data hwn â'r data

⁵ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023c) Anabledd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn:

[www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disabilityenglandandwales/census2021#:~:text=In%20Wales%2C%20in%202021%2C%20a,\(23.4%25%2C%20696%2C000\)](https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disabilityenglandandwales/census2021#:~:text=In%20Wales%2C%20in%202021%2C%20a,(23.4%25%2C%20696%2C000))

a gynhwyswyd yn yr adroddiad blaenorol gan y defnyddiwyd ffynhonnell ddata wahanol.

Rhywedd

Yn ôl data Cyfrifiad 2021, poblogaeth Gogledd Cymru yn ôl rhywedd yw 51% benywaidd a 49% gwrywaidd. O'i gyfuno â ffactorau ychwanegol fel byw ar eich pen eich hun, statws cyflogaeth, incwm ariannol, anghenion iechyd a gofal cymdeithasol, mae ymchwil yn awgrymu y gall rhywedd person arwain at ganlyniadau anghyfartal. Mae pobl yn cael eu heffeithio'n anghyfartal gan eu rhywedd pan edrychwn ar wahanol gysyniadau gan gynnwys troseddau casineb a cham-drin domestig⁶, bwloch cyflog rhwng y rhywiau ac incwm ariannol⁷, cael mynediad at ofal iechyd⁸, iechyd meddwl⁹, cam-drin domestig¹⁰ a gall unigolion hefyd brofi gwahaniaethu ac anghydraddoldebau oherwydd eu rhywedd¹¹.

Cyfeiriadedd Rhywiol

Mae cyfeiriadedd rhywiol yn derm cyffredinol sy'n cwmpasu hunaniaeth rywiol, atyniad ac ymddygiad. Yn ôl Stonewall¹², mae tua 7% o bobl yn nodi bod ganddynt gyfeiriadedd rhywiol sy'n golygu eu bod yn cael eu denu at bobl o fwy nag un rhywedd.

Yn ôl Cyfrifiad 2021¹³, mae 89.4% o boblogaeth Cymru yn nodi eu bod yn

---

⁶ Stop Hate (2023) Trosedd Gasineb ar sail Rhywedd, Canfuwyd yn www.stophateuk.org/about-hate-crime/gender-based-hate-crime/

⁷ SYG (2022) Bwlch Cyflog Rhwng y Rhyweddau 2022, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/genderpaygapintheuk/2022

⁸ SYG (2022) Bwlch Cyflog Rhwng y Rhyweddau 2022, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/genderpaygapintheuk/2022

⁹ Sefydliad Iechyd Meddwl (2023) Dynion ac Iechyd Meddwl, Canfuwyd yn www.mentalhealth.org.uk/explore-mental-health/a-z-topics/men-and-mental-health

¹⁰ SYG (2021) Dioddefwyr Cam-drin Domestig, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/domesticabusevictimcharacteristicsenglandandwales/yearendingmarch2022

¹¹ Sefydliad Siartredig Personél a Datblygu (2023) Rhywedd Cydraddoldeb Gwaith, Canfuwyd yn www.cipd.org.uk/views-and-insights/cipd-viewpoint/gender-equality-work/

¹² Stonewall (2022) Rainbow Britain Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/rainbow_britain_report.pdf

¹³ SYG (2021) Cyfeiriadedd Rhywiol, Oedran a Rhyw, Cymru a Lloegr, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/sexuality/articles/sexualorientationageandsexenglandandwales/census2021

heterorywiol neu'n syth, 7.6% o'r boblogaeth 'heb ateb', gyda 3% o'r boblogaeth yn nodi eu bod yn Hoyw, Lesbiaidd, Deurywiol neu 'arall'.

Mae ymchwil i brofiad pobl o ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus wedi canfod bod pobl sy'n ystyried eu hunain yn Hoyw, Lesbiaidd, Deurywiol neu gyfeiriadedd heblaw heterorywiol, yn aml yn profi anghydraddoldeb a mynediad cyfyngedig. Er mai prin iawn yw'r ymchwil ar gyfer gwasanaethau tân ac achub, mae mynediad cyfyngedig wedi dod i'r amlwg mewn amryw o wasanaethau cyhoeddus gan gynnwys gofal iechyd¹⁴, awdurdodau'r Heddlu ac Awdurdodau Lleol¹⁵.

Ailbennu Rhywedd

Diffinnir ailbennu rhywedd gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 fel rhywun sy'n bwriadu mynd trwy, sy'n mynd trwy neu sydd wedi mynd trwy broses (neu ran o broses) at ddiben ailbennu eu rhyw trwy newid nodweddion ffisiolegol neu briodolddau rhyw eraill. Mae hyn yn golygu nad oes angen bod unigolyn wedi cael unrhyw driniaeth neu lawdriniaeth i gael eu diogelu gan y gyfraith. Mae tystiolaeth yn dangos, pan fydd pobl drawsryweddol (41%) a/neu anneuaidd (31%) yn datgelu eu hamrywiad rhywedd, eu bod yn agored i risg o wahaniaethu, bwlio a throseddau casineb¹⁶.

Roedd 67% o bobl drawsryweddol a 70% o bobl anneuaidd wedi profi iselder yn ystod y flwyddyn ddiwethaf¹⁷. Roedd bron i hanner y bobl a nododd eu bod yn drawsryweddol (46%) wedi meddwl am gymryd eu bywyd eu hunain yn ystod y flwyddyn ddiwethaf; roedd 60% yn meddwl nad oedd eu bywyd yn werth ei fyw; ac roedd 12% wedi ceisio lladd eu hunain.

Mewn cymhariaeth, amcangyfrifir bod tua 20% o'r boblogaeth gyffredinol yn profi teimladau hunanladdol yn ystod eu hoes¹⁸ a bod tua 13% yn hunan-niweidio¹⁹. Felly, mae pobl drawsryweddol ac anneuaidd mewn mwy o berygl

---

¹⁴ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain Report 2018, Canfuwyd yn:

www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_health.pdf

¹⁵ Stonewall (2017) LGBT+ in Britain: Hate Crime, Canfuwyd yn:

www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_hate_crime.pdf

¹⁶ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain: Trans Report, Canfuwyd yn:

www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_-_trans_report_final.pdf

¹⁷ Prifysgol Manceinion (2018) Canfuwyd yn:

<https://sites.manchester.ac.uk/carms/2020/06/17/gender-identity-why-are-transgender-and-non-binary-people-more-at-risk-of-suicide/>

¹⁸ Time To Change (2020). Suicidal feelings, Canfuwyd yn: <https://www.time-to-change.org.uk/about-mental-health/types-problems/suicidal-feelings#toc-2>

¹⁹ Selfharm UK (2020) Ystadegau hunan-niweidio, Canfuwyd yn:

<https://www.selfharm.co.uk/get-information/the-facts/self-harm-statistics>

o lawer o amrywiaeth o brofiadau hunanladdol, gan eu bod yn wynebu problemau iechyd meddwl a phrofiadau hunanladdol ar gyfraddau sylweddol uwch na'r boblogaeth gyffredinol, yn enwedig ymhlith pobl iau²⁰.

Mae ymchwil hefyd wedi canfod bod pobl draws a/neu anneuaidd yn wynebu anawsterau mawr o ran cael a defnyddio gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol oherwydd diffyg gwybodaeth a dealltwriaeth, ac weithiau rhagfarn²², gan y staff.

Canfu ymchwil a gynhaliwyd gan Stonewall²³ nad oedd chwarter y staff iechyd a gofal cymdeithasol yn hyderus yn eu gallu i ymateb i anghenion gofal penodol cleifion a defnyddwyr gwasanaethau oedd yn bobl draws a/neu anneuaidd.

Mae nifer cynyddol o bobl draws yn mynd at Glinigau Hunaniaeth Rhywedd; nid yw'n glir a yw hyn yn cynrychioli cynnydd yn y boblogaeth draws neu bod mwy o'r boblogaeth draws yn defnyddio Gwasanaethau Hunaniaeth Rhywedd²⁴.

Er nad oes unrhyw amcangyfrifon swyddogol o'r niferoedd sy'n ailbennu rhywedd yn genedlaethol na rhanbarthol, mae Stonewall yn amcangyfrif²⁵ bod tua 1% o'r boblogaeth yn nodi eu bod yn draws, gan gynnwys y rhai sy'n nodi eu bod yn anneuaidd. Felly, byddai'n rhesymegol amcangyfrif bod rhwng 6,000 a 7,000 o bobl yng Ngogledd Cymru yn profi rhywfaint o amrywiad rhywedd.

---

²⁰ Stonewall (2017) School Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/resources/school-report-2017

²¹ Transgender Trend (2016) The Suicide Myth, Canfuwyd yn: www.transgendertrend.com/the-suicide-myth/

²² Coleg Nyrsio Brenhinol (2020) Fair Care for Trans and Non-Binary, Canfuwyd yn: www.rcn.org.uk/Professional-Development/publications/rcn-fair-care-trans-non-binary-uk-pub-009430

²³ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain: Trans Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_-_trans_report_final.pdf

²⁴ LGBT Foundation (2017) Transforming Outcomes A review of the needs and assets of the trans community, Canfuwyd yn: <https://dxfy8lrzbpwyr.cloudfront.net/Files/acd2bcc5-a2d4-4203-8e22-aed9f4843921/TransformingOutcomesLGBTfdn.pdf>

²⁵ Prifysgol Bryste (2018) Ensuring trans people in Wales receive dignified and inclusive health and social care in later life: The Trans Ageing and Care (TrAC) project, 2016-18, Canfuwyd yn: www.bristol.ac.uk/policybristol/policy-briefings/trans-ageing-and-care-project/

Beichiogrwydd a Mamolaeth

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn diogelu pobl sy'n feichiog, sydd wedi rhoi genedigaeth yn ystod y 26 wythnos diwethaf (mewn cyd-destun lle nad ydynt yn gweithio) neu sydd ar absenoldeb mamolaeth (mewn cyd-destun gweithio) yn erbyn gwahaniaethu oherwydd eu beichiogrwydd.

Yn yr 20 mlynedd diwethaf, mae rhwng 7,086 a 7,826 o enedigaethau byw yng Ngogledd Cymru bob blwyddyn. Dros y cyfnod hwn, roedd y cyfrannau mwyaf o'r genedigaethau hyn yn y grŵp oedran 25 i 29 oed. Roedd yr ail gyfran fwyaf o enedigaethau yn y grŵp 30 i 34 oed, a'r grŵp dros 40 oed oedd yr isaf. Dros y ddau ddegawd diwethaf, mae genedigaethau yn yr arddegau wedi cyfrif am rhwng 4.7% a 9.6% o holl enedigaethau Gogledd Cymru bob blwyddyn. Ac eithrio ambell flwyddyn, mae genedigaethau yn yr arddegau wedi gostwng flwyddyn ar ôl blwyddyn ers 2003.

Hil

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn datgan bod hil yn cynnwys lliw, cenedligrwydd, tarddiad ethnig neu darddiad cenedlaethol. Mae 96.8% o bobl Gogledd Cymru yn ystyried eu bod yn Wyn Cymreig/Prydeinig. Asiaidd neu Asiaidd Cymreig/Prydeinig oedd yr ail grŵp ethnig mwyaf (1.4%), ac yna grwpiau ethnig cymysg neu luosog (1.1%), grŵp ethnig arall (0.4%) a Du, Cymreig Brydeinig/Prydeinig, Caribiaidd neu Affricanaidd (0.3%).

Mae poblogaeth Gogledd Cymru yn llawer llai amrywiol o ran ethnigrwydd nag ar draws Cymru a Lloegr yn gyffredinol a nododd 96.8% o'r boblogaeth eu bod yn "Wyn" yng Nghyfrifiad 2021. Yng Ngogledd Cymru, roedd y cyfrannau uchaf o bobl o "Unrhyw gefndir Gwyn arall" yn 2021 yn Wrecsam (4.8%) a Sir y Fflint (3.9%) a'r isaf yn Ynys Môn (1.9%).

Cafodd pandemig COVID-19 effaith anghyfartal ar bobl o gymunedau lleiafrifoedd ethnig ac yn ddiweddar dangosodd Llywodraeth Cymru²⁶ bod llawer o bobl, gan gynnwys rhai a anwyd yng Nghymru, yn dal i brofi hiliaeth yn rheolaidd.

---

²⁶ Llywodraeth Cymru (2022) Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-06/cyflwyniad-i'r-cynllun-cymru-wrth-hiliol.pdf

Roedd adroddiad gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol²⁷ o 2016 yn trafod amryw o faterion sy'n dal i fod yn berthnasol yn 2023 i bobl o grwpiau lleiafrifoedd ethnig sy'n parhau i wynebu gwahaniaethu ac anghydraddoldeb mewn addysg, byd gwaith, tai, cyflogau a safonau byw, iechyd a'r system cyfiawnder troseddol.

Ymhlith pobl 65 oed a hŷn, roedd pobl Asiaidd/Asiaidd Prydeinig a phobl Ddu Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig yn fwy tebygol na phobl o gefndiroedd ethnig eraill o fod â salwch hirdymor oedd yn eu cyfyngu ac o fod ag iechyd gwael.

Roedd pobl o dras Sipsiwn neu Deithwyr Gwyddelig gryn dipyn yn fwy tebygol o fod mewn iechyd gwael o'i gymharu â phob grŵp ethnig arall (15.9% o Sipsiwn/Teithwyr Gwyddelig o'i gymharu â 4.6% o bobl Wyn Brydeinig). Mae Sipsiwn a Theithwyr yn dal i gael eu hystyried fel y rhai sydd â'r iechyd gwaethaf a'r disgwyliad oes isaf yn y DU.

Roedd aelwydydd gyda phobl o gefndiroedd ethnig 'Gwyn arall', cymysg/lluosog, Asiaidd/Asiaidd Prydeinig, Du Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig a chefnidiroedd ethnig 'eraill' i gyd yn fwy tebygol nag aelwydydd â phobl o gefndiroedd Gwyn Prydeinig o fod â llai o ystafelloedd gwely nag oedd eu hangen arnynt. Roedd pobl o gefndiroedd cymysg/lluosog a Du Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig yn fwy tebygol na grwpiau ethnig eraill o fyw mewn tai cymdeithasol. Roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Prydeinig a Gwyn Gwyddelig yn llai tebygol na grwpiau ethnig eraill o fod yn byw mewn tai rhent preifat.

Roedd pobl o bob grŵp nad oeddent yn Wyn Prydeinig yn fwy tebygol na phobl Wyn Brydeinig o fod yn byw mewn cartref heb gar neu fan.

Ymhlith pobl 25-34 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn yn llai tebygol o fod yn ddi-waith na phobl o gefndiroedd Du a Lleiafrifoedd Ethnig. Ymhlith pobl 25-34 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Gwyddelig ac Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn fwy tebygol o feddu ar gymwysterau lefel 4 (gradd neu uwch) na phobl Wyn Brydeinig, tra bod pobl o gefndir Du Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig, Gwyn 'eraill' a chefnidiroedd ethnig 'eraill' yn llai tebygol na phobl Wyn Brydeinig o feddu ar y lefel hon o gymhwyster.

Ymhlith pobl 16-24 oed, roedd pobl o gefndiroedd ethnig lluosog cymysg, Gwyddelig Gwyn, Gwyn 'eraill' ac 'eraill' i gyd yn fwy tebygol na phobl o

---

²⁷ Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (2016) Healing a divided Britain, Canfuwyd yn: www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/2021/healing-a-divided-britain-august-2016.pdf

gefndiroedd Gwyn Prydeinig o fod heb unrhyw gymwysterau. Yn yr un grŵp oedran, roedd pobl o gefndiroedd Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn llai tebygol na phobl Wyn Brydeinig o fod heb unrhyw gymwysterau. Roedd canran y bobl yn y grŵp oedran hwn heb unrhyw gymwysterau yn debyg ar gyfer pobl Ddu Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig a Gwyn Prydeinig.

Ymhlith pobl 25-49 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Gwyddelig, Gwyn Prydeinig a Gwyn 'eraill' yn llai tebygol o fod yn ddi-waith na phobl o gefndiroedd Du a Lleafrifoedd Ethnig. Ymhlith pobl 25-49 oed, roedd pobl Wyn Gwyddelig ac Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn fwy tebygol o fod mewn swyddi rheoli, gweinyddol a phroffesiynol uwch na phobl Wyn Brydeinig, tra bod pobl Ddu Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig, Gwyn 'eraill', cymysg/lluosog a gefndiroedd ethnig 'eraill' yn llai tebygol na phobl Wyn Brydeinig o fod mewn galwedigaethau o'r fath.

Crefydd a/neu Gred

Yn ôl Cyfrifiad 2021²⁸, Cristnogaeth yw'r crefydd fwyaf cyffredin ym mhob oedran yng Ngogledd Cymru ac mae'n cynrychioli 49.8% o'r boblogaeth. Er bod y prif grŵp nesaf, ar 41.7%, wedi nodi nad oedd ganddynt unrhyw grefydd mae ystadegau'n dangos bod 1.8% o'r boblogaeth yn bobl sy'n dilyn crefyddau Bwdhaidd, Hindŵaidd, Iddewig, Mwslimaidd a Sikhaidd. Dewisodd 6.7% o bobl beidio â datgan eu crefydd neu gred.

I grynhoi, mae gan Ogledd Cymru gyfran uwch o bobl sy'n Gristnogion, heb unrhyw grefydd, neu heb ddatgan crefydd na'r ffigurau cenedlaethol. Mewn cyferbyniad, mae ganddi gyfran is o bobl sy'n dilyn crefydd heblaw Cristnogaeth, sy'n adlewyrchu cyfansoddiad ethnig y grefydd.

Priodas a Phartneriaeth Sifil

Fel y soniwyd yn gynharach yn yr adroddiad, nid yw priodas a phartneriaeth sifil yn dod o dan y Ddyletswydd Cydraddoldeb (PSED) yn yr un modd â'r nodweddion gwarchoddedig eraill. Fodd bynnag mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn amddiffyn unigolion sydd mewn partneriaeth sifil, neu briodas, rhag wynebu gwahaniaethu. Mae'r Gwasanaeth wedi ystyried y nodwedd warchoddedig hon yn yr un modd, yn bennaf oherwydd bod statws perthynas

---

²⁸ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Crefydd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021 Canfuwyd yn:

<https://cy.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/religion/bulletins/religionenglandandwales/census2021>

person yn un o'r ffactorau niferus a all eu rhoi mewn mwy o 'risg' o dân yn y cartref. Er enghraifft, os yw pobl yn byw ar eu pen eu hunain, maent mewn mwy o berygl o gael tân yn y cartref. Mae pobl 65 oed a throsodd sy'n byw ar eu pen eu hunain mewn mwy fyth o berygl.

Mae tystiolaeth yn awgrymu bod bod yn briod yn gysylltiedig â gwell iechyd meddwl²⁹, ac iechyd corfforol³⁰. Mae llai o dystiolaeth ynglŷn â manteision bod mewn partneriaeth sifil, ond mae'n debygol bod yr un manteision hefyd i bobl mewn perthynas gadarn o'r fath fel partneriaethau sifil. Lle mae cyplau heterorywiol yn wahanol i barau mewn perthynas o'r un rhyw a phartneriaethau sifil, maent yn profi troseddau casineb, gwahaniaethu ac erledigaeth oherwydd eu cyfeiriadedd rhywiol³¹ ac mae hyn yn debygol o gael effaith negyddol ar eu lles meddyliol a'u hymdeimlad o ddiogelwch. Gall hyn hefyd fod yn gysylltiedig â diffyg cydnabyddiaeth gyhoeddus a fframwaith cymdeithasol cyson y gellir adeiladu perthynas o'r fath arno³².

Ar draws grwpiau oedran hŷn, roedd dynion a menywod sy'n byw fel cwpl yn fwy tebygol o fod mewn iechyd da neu iechyd da iawn o'i gymharu â'r rhai nad oeddent yn byw fel cwpl, p'run a oedd y rhai nad oeddent yn byw fel cwpl yn byw gyda phobl eraill ai peidio³³.

Fel y byddech yn ei ddisgwyl, pobl 16-24 oed sydd fwyaf tebygol o fod yn sengl, a'r rhai 65+ oed yw'r grŵp oedran mwyaf tebygol o fod yn weddw neu'n bartner sydd ar ôl o bartneriaeth sifil o'r un rhyw³⁴. Mae partneriaethau sifil o'r un rhyw yn fwyaf cyffredin ymhlith pobl 35-49 oed, lle maent yn cyfrif am 0.2% o gyfanswm y grŵp oedran. Mae cyfran y bobl sy'n briod, wedi gwahanu neu wedi ysgaru yn cynyddu gydag oedran, hyd at 65+ pan fydd yn dechrau gostwng, i ystyried y gyfran gynyddol o bobl sydd wedi colli partner.

---

²⁹ Kiecolt-Glaser, J. K. & Newton, T. L. (2001) Marriage and health: his and hers. *Psychological bulletin*, Cyfrol 127(4), 472.

³⁰ Johnson, D.R. & Wu, J. (2002) An empirical test of crisis, social selection, and role explanations of the relationship between marital disruption and psychological distress: A pooled time-series analysis of four-wave panel data. *Journal of marriage and family*, Cyfrol 64(1), 211-224.

³¹ King et al (2003) Mental health and quality of life of gay men and lesbians in England and Wales: controlled, cross-sectional study. *The British Journal of Psychiatry*, Cyfrol 183(6), 552-558.

³² King, M. & Barlett, A. (2006) What same sex civil partnerships may mean for health Canfuwyd yn: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2465551/

³³ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Pobl Poblogaeth a Chymuned, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/profileoftheolderpopulationlivinginenglandandwalesin2021andchangessince2011/2023-04-03

³⁴ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Pobl Poblogaeth a Chymuned, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/profileoftheolderpopulationlivinginenglandandwalesin2021andchangessince2011/2023-04-03

Ystyriaethau'r Gymraeg

Yn ôl Cyfrifiad 2021³⁵, yn arwyddocaol, mae'r canrannau uchaf o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru i'w gweld yn siroedd Gwynedd (64.4%) ac Ynys Môn (55.8%) yng Ngogledd Cymru. Mae Gogledd Cymru fel rhanbarth yn gartref i dros draean o boblogaeth Cymru sy'n siarad Cymraeg.

Mae'r Gwasanaeth wedi ymrwymo i hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg fel iaith y gweithle a'r gymuned, ac mae'n adrodd ar hyn yn flynyddol fel sy'n ofynnol o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) (2011). Ochr yn ochr â hyn, mae'r Gwasanaeth yn cefnogi strategaeth Gymraeg 'Cymraeg 2050' Llywodraeth Cymru gyda'r targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050 (Llywodraeth Cymru, 2017). Nod y strategaeth yw cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg a chreu amodau ffafriol i hyn ddigwydd, gan gynnwys cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle ar draws pob sector.

Mae mwy o wybodaeth wedi'i chyhoeddi yn adroddiad monitro'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol [cliciwch yma.](#)

Ystyriaethau Economaidd-gymdeithasol

Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae rhai o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghymru wedi'u crynhoi mewn trefi arfordirol a threfi ar y ffin yng Ngogledd Cymru^{36,37}.

Mae'r ardaloedd hyn yn cynnwys Y Rhyl a Bae Cinmel. Yn Ne-orllewin Y Rhyl, mae amddifadedd yn effeithio ar tua 70% o aelwydydd yn ôl y map. Mae gan ardaloedd eraill, megis Abergele, Gorllewin Dinbych a Gronant gyfraddau uchel o amddifadedd hefyd, sef tua 60%. Mae o leiaf un math o amddifadedd yn effeithio ar tua 50% o gartrefi yn Llanelwy, Dyserth a Mostyn. Mae Cymuned Parc Caia yn Wrecsam o fewn y 10 ardal fwyaf difreintiedig o ran parthau incwm, addysg a diogelwch cymunedol. Mae ardaloedd difreintiedig eraill yn cynnwys cymunedau arfordirol ar draws Sir y Fflint megis Glannau Dyfrdwy,

---

³⁵ Llywodraeth Cymru (2022) Y Gymraeg yng Nghymru, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/y-gymraeg-yng-nghymru-cyfrifiad-2021-html

³⁶ Llywodraeth Cymru (2022) Dadansoddiad o nodweddion poblogaeth yn ôl amddifadedd ardal (Cyfrifiad 2021), Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/dadansoddiad-o-nodweddion-poblogaeth-yn-ol-amddifadedd-ardal-cyfrifiad-2021

³⁷ Llywodraeth Cymru (2021) Pobl ifanc heb fod mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET): Ebrill 2020 i Fawrth 2021. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/sites/default/files/pdf-versions/2022/10/1/1666014008/pobl-ifanc-heb-fod-mewn-addysg-cyflogaeth-neu-hyfforddiant-neet-ebryll-2020-i-fawrth-2021.pdf

Delyn ac Alyn. Cynhaliwyd llawer o waith ymgysylltu yn yr ardaloedd difreintiedig hyn ac fe geir dadansoddiad llawn yn adroddiad llawn yr ymgynghoriad.

Gogledd Cymru (14.4%) sydd â'r gyfran uchaf o bobl ifanc (16 i 24 oed) nad ydynt mewn Addysg, Cyflogaeth na Hyfforddiant (NEET), o'i gymharu â 13.1% yn Ne Cymru sydd â'r isaf³⁸. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, roedd 55.8% (26,600) o ddynion 16 i 24 oed yn y categori NEET, o'i gymharu â 44.2% (21,100) o fenywod 16 i 24 oed. Mae pobl ifanc anabl yn fwy tebygol o fod yn y categori NEET na phobl ifanc nad ydynt yn anabl ac mae cyfran y bobl anabl sy'n NEET yn codi o 18.1% yn yr oedran 16 i 18, i 41.2% rhwng 19 a 24 oed³⁹.

Y gyfradd gyflogaeth ar gyfer pobl rhwng 16 a 64 oed yng Nghymru oedd 73.0% yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2023, i lawr 0.6 pwynt canran o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol⁴⁰.

Mae cyfraddau diweithdra yn amrywio ar draws Gogledd Cymru, fel a ganlyn: gyda Gwynedd (26.4%), Sir Ddinbych (26.1%), Sir Conwy (24.2%), Ynys Môn (22.6%), Wrecsam (22.1%) a Sir y Fflint (21.3%)⁴¹.

Nid yw bod mewn cyflogaeth (neu weithio) yn gwarchod pobl rhag profi tlodi ac amddifadedd. Gwaith cyflog isel yw'r cyfrannwr mwyaf at dlodi mewn gwaith gan ei fod yn ei gwneud hi'n anodd iawn dianc rhag tlodi, yn bennaf oherwydd nad yw rhai pobl yn cael digon o gyflog neu nad oes llawer o swyddi sy'n talu'n dda mewn ardal benodol⁴². Mae bylchau cyflog a thlodi mewn gwaith yn effeithio llawer mwy ar rai grwpiau penodol nag eraill, ac mae'r risg o dlodi mewn gwaith yn fwy i weithwyr anabl a lleiafrifoedd ethnig⁴³.

---

³⁸ Llywodraeth Cymru (2023) Cyfranogiad pobl ifanc mewn addysg ac yn y farchnad lafur: 2021 a 2022 (dros dro), Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/cyfranogiad-pobl-ifanc-mewn-addysg-ac-yn-y-farchnad-lafur-2021-2022-dros-dro.html

³⁹ Llywodraeth Cymru (2022) Pobl ifanc heb fod mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET): Ebrill 2020 i Fawrth 2021, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/pobl-ifanc-heb-fod-mewn-addysg-cyflogaeth-neu-hyfforddiant-neet-ebryll-2020-i-fawrth-2021

⁴⁰ Llywodraeth Cymru (2023) Ystadegau'r farchnad lafur (Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth): Ebrill 2022 i Fawrth 2023. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/ystadegau-farchnad-lafur-arolwg-blynyddol-or-boblogaeth-2023.html

⁴¹ Llywodraeth Cymru (2023) Ystadegau'r farchnad lafur (Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth): Ebrill 2022 i Fawrth 2023. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/ystadegau-farchnad-lafur-arolwg-blynyddol-or-boblogaeth-2023.html

⁴² Joseph Rowntree Foundation (2020) UK Poverty Report 2019/20. Canfuwyd yn: www.jrf.org.uk/report/uk-poverty-2019-20

⁴³ Llywodraeth Cymru (2019) Mae'r rhan fwyaf o blant sydd mewn tlodi yn byw ar aelwydydd sy'n gweithio. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/maer-rhan-fwyaf-o-blant-sydd-mewn-tlodi-yn-byw-ar-aelwydydd-syn-gweithio-adroddiad-newydd

O ran iechyd, mae aelwyd yn cael ei hystyried yn un lle mae amddifadedd os yw iechyd cyffredinol unrhyw berson ar yr aelwyd yn wael neu'n wael iawn neu mae'n cael ei adnabod fel person anabl⁴⁴. Gellir gweld dadansoddiad o anabledd yn yr adran berthnasol ar dudalen 12; mae'n werth nodi bod gan 21.1% o boblogaeth Gogledd Cymru anabledd a/neu gyflwr iechyd hirdymor⁴⁵. Er mai Gwynedd (18.1%) ydy un o'r awdurdodau lleol sydd â'r gyfran isaf o bobl anabl yng Nghymru, mae canran gyfartalog pobl anabl ar draws y rhanbarth yn uwch na rhannau eraill o'r DU. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, roedd 22.3% o ferched a 19.8% o ddynion yn anabl. Roedd canran y rhai sydd wedi'u cyfyngu ychydig yn 11.9% ar gyfer merched a 10.3% ar gyfer dynion. Nododd cyfran uwch o ferched na dynion eu bod wedi'u cyfyngu'n fawr; 10.4% a 9.5%, yn y drefn honno⁴⁶.

Gyda chroestoriadedd mewn golwg, mae cysylltiad uniongyrchol rhwng yr argyfwng costau byw ac iechyd gyda 60% o bobl yng Nghymru yn dweud bod eu hiechyd wedi gwaethygu oherwydd costau cynyddol⁴⁷.

Mae disgwyliad oes yn ystyriaeth bwysig wrth edrych ar safonau byw ac iechyd. Yng Nghymru, y disgwyliad oes adeg genedigaeth oedd 82 mlynedd i fenywod a 78 mlynedd i ddynion ar gyfer 2018-20⁴⁸. Roedd hyn yn ostyngiad bach i ddynion a menywod, yn dilyn cyfraddau marwolaeth uwch yn 2020 yn ystod pandemig COVID-19. Roedd disgwyliad oes iach yn 62 mlynedd i fenywod a 61 mlynedd i ddynion rhwng 2018 a 2020.

Mae ystadegau Llywodraeth Cymru⁴⁹ yn awgrymu mai'r disgwyliad oes uchaf

---

⁴⁴ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Newidyn amddifadedd y cartref: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn:

<https://cy.ons.gov.uk/census/census2021dictionary/variablesbytopic/demographyvariables/census2021/householddeprivation>

⁴⁵ Llywodraeth Cymru (2023) Iechyd, anabledd a darpariaeth gofal di-dâl yng Nghymru (Cyfrifiad 2021), Canfuwyd yn: <https://www.llyw.cymru/iechyd-abledd-darpariaeth-gofal-di-dal-yng-nghymru-cyfrifiad-2021>

⁴⁶ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Anabledd yn ôl oedran, rhyw ac amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/disability/articles/disabilitybyagesexanddeprivationenglandandwales/census2021#:~:text=In%20England%2C%2018.7%25%20of%20females,19.8%25%20of%20males%20were%20disabled.

⁴⁷ Gwasanaeth Iechyd Gwladol (2022) 60 per cent of people in Wales say their health has worsened due to rising cost of living. Canfuwyd yn: www.nhsconfed.org/news/60-cent-people-wales-say-their-health-has-worsened-due-rising-cost-living

⁴⁸ Llywodraeth Cymru (2022c) Llesiant Cymru, 2022. Canfuwyd yn: [Llesiant Cymru, 2022: Cymru iachach \[HTML\] | LLYW.CYMRU](http://Llesiant.Cymru,2022:Cymru.iachach[HTML]|LLYW.CYMRU)

⁴⁹ Llywodraeth Cymru (2022c) Llesiant Cymru, 2022. Canfuwyd yn: [Llesiant Cymru, 2022: Cymru iachach \[HTML\] | LLYW.CYMRU](http://Llesiant.Cymru,2022:Cymru.iachach[HTML]|LLYW.CYMRU)

i fenywod yng Ngogledd Cymru oedd 83.1 o flynyddoedd yng Nghonwy a Gwynedd, tra mai yng Ngwynedd roedd y disgwyliad oes uchaf i ddynion (79.5). Roedd y disgwyliad oes isaf i fenywod yng Ngogledd Cymru yn Sir Ddinbych (81.1) ac mewn dynion roedd yn Sir Ddinbych a Wrecsam (78.3).

Ymgysylltiad ac Ymgynghoriad â Grwpiau Cydraddoldeb Penodol

Trefnwyd cyfres o grwpiau ffocws yn edrych ar Gydraddoldeb, Amrywiaeth a Chynhwysiant mewn partneriaeth â grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb ledled Gogledd Cymru. Yn ystod pob grŵp ffocws, rhoddwyd trosolwg o'r Cynllun Rheoli Risg Cymunedol a chasglwyd adborth yn cyfateb i'r un cwestiynau ag a restrwyd yn yr holiadur ymgynghori. Roedd y dull hwn yn sicrhau bod y cwestiynau a ofynnwyd i aelodau'r gymuned yn gyson, ac y gellid cymharu a chyferbynnu'r adborth.

Trefnwyd cyfanswm o 12 grŵp ffocws mewn partneriaeth â'r grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb a oedd yn cynnwys grwpiau cymunedol a grwpiau ieuencid, elusennau ac adrannau penodol o fewn awdurdodau lleol a oedd yn cefnogi pobl sydd yn draddodiadol yn fwy 'mewn perygl' o dân ac argyfyngau eraill. Cynhaliwyd y 12 grŵp ffocws yng Nghonwy (x 1), Sir y Fflint (x 5), Gwynedd (x 3), Wrecsam (x 2) ac Ynys Môn (x 1).

Cwblhawyd holiaduron ymgynghori yn ystod y grwpiau ffocws a bu ysgrifenyddion yn cynorthwyo rhai pobl nad oeddent yn gallu ysgrifennu. Dewisodd rhai a oedd yn bresennol fynd â'r holiadur a'r wybodaeth i ffwrdd gyda nhw i'w gwblhau yn ddiweddarach. Mae grwpiau ffocws yn ffordd effeithiol iawn o gasglu adborth, yn enwedig ymhlith pobl nad ydynt yn gwybod fawr ddim am y gwasanaeth tân ac achub gan eu bod yn gallu gofyn cwestiynau a gofyn am esboniad o wybodaeth nad yw'n glir.

Er bod 223 o bobl wedi ymateb i'r ymgynghoriad, roedd rhai o'r ymatebwyr yn rhoi adborth ar ran grŵp llawer ehangach o bobl (h.y. eu grŵp 'cymunedol' neu elusen). Ymhlith y 12 grŵp ffocws, cynrychiolwyd dros 1000 o bobl yn yr adborth.

Crynodeb o Ganfyddiadau'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb

Mae themâu sy'n ymwneud â chydraddoldeb ar gyfer pob un o'r pum egwyddor wedi'u cynnwys yn yr adrannau perthnasol. Mae'r adborth wedi'i grynhoi isod ynghyd â'r mesurau lliniaru.

Egwyddor Pobl

Datblygu timau amrywiol: Roedd consensws cryf ymhlith yr ymatebwyr bod recriwtio a datblygu timau amrywiol yn ychwanegu gwerth ac yn helpu i gyflwyno gwasanaethau cynhwysol. Roedd rhywfaint o gyfeiriadau penodol at rywedd, ethnigrwydd ac anabledd.

Mesurau lliniaru: Er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth yn denu ac yn recriwtio pobl dalentog o bob cefndir, mabwysiadir amrywiaeth o ddulliau cyfathrebu. Mae'r gwasanaeth hefyd yn adolygu ei arferion recriwtio yn rheolaidd i sicrhau ei fod yn mabwysiadu'r arfer gorau.

Rhwystrau ieithyddol a diwylliannol: Mynegwyd pryderon bod gwahanol grwpiau ethnig lleiafrifol yn wynebu rhwystrau iaith o ran recriwtio ac am sut y gallai arferion crefyddol a diwylliannol wrthdaro â gweithgarwch recriwtio.

Mesurau lliniaru: Mae gweithgarwch recriwtio yn digwydd mewn ymateb i ofynion y gwasanaeth, ond mae recriwtio diffoddwyr tân yn digwydd yn barhaus sy'n golygu bod nifer o gyfleoedd i bobl wneud cais ar adegau penodol allweddol bob blwyddyn.

Cyfathrebu: Mae adborth yr ymatebwyr yn awgrymu bod angen teilwra gweithgareddau recriwtio'r gwasanaeth a'r wybodaeth gysylltiedig er mwyn denu pobl o wahanol gefndiroedd. Mae'r adborth yn awgrymu bod angen i'r gwasanaeth fabwysiadu amrywiaeth lawer ehangach o ddulliau ymgysylltu a chyfathrebu i gyrraedd cynulleidfaoedd gwahanol.

Mesurau lliniaru: Bydd y gwasanaeth yn gwrando ar yr adborth hwn ac mae dulliau cyfathrebu'n cael eu hadolygu'n flynyddol.

Mynd i'r afael â'r mater o recriwtio staff ar alwad: Roedd rhai ymatebwyr o'r farn y dylai'r gwasanaeth wella'r ffordd y mae'n recriwtio pobl i rolau ar-alwad i ddarparu gwasanaeth brys mwy effeithiol. Roedd cyfeiriad penodol at wella'r ddarpariaeth yng Ngwynedd ac mewn ardaloedd canolog, gyda'r fantais ychwanegol o greu swyddi newydd i bobl mewn lleoliadau penodol.

Mesurau lliniaru: Bydd y gwasanaeth yn cynnal adolygiad o'r ddarpariaeth frys a bydd canlyniad yr adolygiad yn penderfynu pa systemau dyletswydd a threfniadau gofal tân a ddefnyddiwn y dyfodol i sicrhau bod y gofal tân gorau posibl yn cael ei gyflwyno.

Egwyddor Atal

Darpariaeth Diogel ac Iach: Roedd cefnogaeth enfawr i archwiliadau Diogel ac Iach, er bod rhai grwpiau cydraddoldeb o'r farn y dylai'r gwasanaeth gynnal mwy o archwiliadau Diogel ac Iach bob blwyddyn. Codwyd pryderon gan nifer o ymatebwyr bod pobl anabl a phobl hŷn yn fwy agored i'r risg o dân ac argyfyngau am eu bod wedi'u hynysu, yn ei chael yn anoddach symud ac oherwydd na allant ddianc o adeilad yn gyflym ac yn annibynnol.

Mesurau Iliniaru: Does dim cynlluniau i gynyddu nifer yr archwiliadau Diogel ac Iach a gynhelir bob blwyddyn, ond drwy ddefnyddio data a thechnoleg bwriadwn eu targedu yn well er mwyn sicrhau ein bod yn cynnwys y bobl sydd fwyaf mewn perygl o dân yn eu cartref, gan gynnwys pobl hŷn a phobl anabl.

Rhwystro iaith a diwylliannol: Gwnaed awgrymiadau gan wahanol grwpiau ethnig lleiafrifol ynghylch eu harferion diwylliannol ac y dylid datblygu ymyriadau atal a diogelwch tân yn unol â phroffil risg y rhanbarth.

Poblogaeth ag anableddau: Mae cyfran sylweddol o boblogaeth Gogledd Cymru yn anabl neu'n byw gyda chyflyrau iechyd hirdymor, fel yr amlygwyd gan ddata'r Cyfrifiad diweddaraf. Cafodd pobl anabl eu cynrychioli'n dda yn ystod yr ymgynghoriad. Roedd pobl anabl yn teimlo eu bod mewn mwy o berygl o syrthio ac mae'n anoddach iddyn nhw symud sy'n cyfyngu ar eu gallu i ddianc o sefyllfa frys. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, roedd pobl anabl sy'n byw ar eu pennau eu hunain yn pryderu mwy am eu diogelwch, yn enwedig pobl hŷn.

Mesurau Iliniaru: Adolygir ein gweithgareddau atal yn flynyddol ac mae'r gweithgarwch rydym yn ei gynllunio yn cael ei lunio i gyd-fynd ag ymgyrchoedd diogelwch a thueddiadau newydd, a rhai sy'n datblygu, sy'n cael eu trafod yn y Grŵp Llywio Ymgyrchoedd. Mae'r dull cyfannol hwn yn sicrhau bod y gwasanaethau'n canfod beth yw'r risgiau ac yn datblygu negeseuon diogelwch i helpu i atal argyfyngau all ddigwydd yn eu sgil.

Pobl sy'n byw mewn flodi: Cyfeiriodd rhai ymatebwyr at statws economaidd-gymdeithasol fel ffactor i bobl sy'n wynebu risg uwch oherwydd amddifadedd a byw mewn flodi. Roedd y trafodaethau'n ymwneud â phobl nad ydynt yn bwyta'n iach a phobl nad ydynt yn gwresogi eu cartrefi oherwydd yr argyfwng costau byw.

Mesurau lliniaru: Mae'r Gwasanaeth yn atgyfeirio pobl sy'n wynebu caledi. Mewn rhai sefyllfaoedd penodol, mae'r Gwasanaeth yn helpu pobl yn uniongyrchol trwy ddarparu dewisiadau amgen diogel fel dillad gwely a dyfeisiau. Yn anuniongyrchol, mae timau gweithredol a thimau atal yn cefnogi amryw achosion (h.y. banciau bwyd adeg y Nadolig).

Pryderon yn ymwneud â Diogelwch ar y Ffyrdd: Roedd rhai ymatebwyr, yn enwedig pobl hŷn, yn poeni'n arw am ddiogelwch ar y ffyrdd, gan gyfeirio'n benodol bod y cyfyngiad cyflymder o 20mya yn achosi gyrru peryglus, ac at bobl yn gyrru tra ar y ffôn a cherbydau amaethyddol modern yn cymryd gormod o le ar y ffyrdd.

Mesurau lliniaru: Bydd yr adborth o fudd i'r fîm atal a'r asiantaethau partner sy'n cydweithio i fynd i'r afael â phryderon ynghylch diogelwch ar y ffyrdd.

Technolegau Newydd a Datblygol: Roedd llawer o'r ymatebwyr yn pryderu am e-feiciau ac e-sgwteri o ran risg tân, ond hefyd am sut y maent yn beryglus ar lwybrau a ffyrdd.

Mesurau lliniaru: Bydd yr adborth hwn yn ychwanegu at y nifer cynyddol o adroddiadau sy'n galluogi'r gwasanaeth i asesu pryderon a godwyd gan y cyhoedd a'r data am ddigwyddiadau sy'n rhoi gwybodaeth inni am risg, ein hymateb a'n gweithgarwch atal.

Ein Hegwyddor Diogelu

Cefnogaeth gref i'r gwaith diogelu: Roedd llawer o'r ymatebwyr o'r farn bod gwaith diogelu'r gwasanaeth yn werthfawr a bod dull sy'n seiliedig ar risg yn helpu i sicrhau bod busnesau lleol yn ddiogel, ac yn hyrwyddo diogelwch y cyhoedd.

Pryderon seilwaith a mynediad: Mae'r adborth yn awgrymu bod llawer o bobl ledled Gogledd Cymru yn wynebu problemau gyda chael mynediad i siopau ac adeiladau hŷn sydd â grisiau i'r fynedfa (neu'r allanfa) a mynediad cul. Yn naturiol bydd hyn yn effeithio ar bobl anabl, ond mae nifer anghymesur o bobl anabl o fewn y grwpiau oedran hŷn. Ar ben hynny, amlygwyd pryderon bod cyfyngiadau cyflymder yn effeithio ar amseroedd ymateb brys, yn enwedig mewn ardaloedd gwledig ac ardaloedd trefol adeiledig gyda mynedfeydd cul a cheir wedi'u parcio yn cyfyngu ar fynediad i eiddo.

Mesurau lliniaru: Trwy raglen arolygu ac atgyfeiriadau sy'n seiliedig ar risg, mae'r gwasanaeth yn cynghori busnesau lleol yn unol â'r gofyn, gan felly wneud landlordiaid a pherchnogion busnes yn atebol am risgiau posibl a risgiau gwirioneddol i ddiogelwch y cyhoedd.

Technolegau Newydd a Datblygol: Roedd llawer o'r ymatebwyr yn pryderu am e-feiciau ac e-sgwteri o ran risg tân, yn enwedig mewn llety a rennir. Soniwyd am eitemau trydanol eraill megis cadeiriau modur, yn enwedig o ran sut y maent yn cael eu storio mewn cartrefi gofal a phreswyl.

Mesurau lliniaru: Mae'r Gwasanaeth yn casglu gwybodaeth sy'n helpu i asesu risg. Gweithredir ar unrhyw adroddiadau penodol wedyn gan y fîm diogelu.

Egwyddor Ymateb

Poblogaeth sy'n heneiddio: Gyda chyfran sylweddol o boblogaeth Gogledd Cymru yn 65 oed a hŷn, codwyd pryderon yn ystod yr ymgynghoriad ynghylch amseroedd ymateb, yn enwedig mewn ardaloedd lle gallai amseroedd ymateb brys arafach effeithio ar eu diogelwch. Roedd cefnogaeth gyffredinol o blaid cynnal adolygiad arall o'r ddarpariaeth frys, cefnogaeth gref i barhau gyda'r ddarpariaeth gofal tân bresennol a grŵp bach o bobl yn awgrymu adeiladu gorsafoedd tân newydd fel ffordd o wella'r ddarpariaeth.

Pryderon ynghylch seilwaith a mynediad: Mae'r adborth yn awgrymu bod llawer o bobl ledled Gogledd Cymru yn wynebu problemau gyda chael mynediad i siopau ac adeiladau hŷn sydd â grisiau i'r fynedfa (neu'r allanfa) a mynediad cul. Yn naturiol bydd hyn yn effeithio ar bobl anabl, ond mae nifer anghymesur o bobl anabl o fewn grwpiau oedran hŷn. Ar ben hynny, amlygwyd pryderon bod cyfyngiadau cyflymder yn effeithio ar amseroedd ymateb brys.

Mesurau lliniaru: Er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth yn cyflwyno gofal tân a darpariaeth frys effeithiol ledled Gogledd Cymru, bydd adolygiad cynhwysfawr yn cael ei gynnal mewn partneriaeth â'r cyrff cynrychioladol.

Anabledd ac oedran: Mae'r adborth yn awgrymu bod anabledd yn dod yn fwy cyffredin mewn gwahanol grwpiau oedran, a allai effeithio ar yr anghenion mewn ymatebion brys ac ar allu rhai unigolion i ddianc mewn argyfwng, megis tân. Roedd dros hanner yr ymatebwyr dros 65 oed ag anawsterau symud ac yn

llai abl i ddianc o sefyllfa frys.

Mesurau lliniaru: Mae'r gwasanaeth yn targedu pobl hŷn, pobl anabl a'r rhai sy'n bodloni meini prawf eraill i dderbyn archwiliadau Diogel ac Iach sy'n eu galluogi i gael cyngor am sut i ddianc o adeilad yn ddiogel ac yn gyflym, ynghyd â chael systemau synhwyro tân wedi'u gosod i'w rhybuddio am dân cyn gynted â phosibl.

Cefnogaeth gyffredinol i adolygu cerbydau arbenigol: Roedd nifer fach o ymatebwyr wedi amlygu'n benodol eu cefnogaeth i'r syniad bod y gwasanaeth yn cynnal adolygiad o'n cerbydau arbenigol a'n injanau tân. Roedd cyfeiriad penodol at y ffrwd waith hon i'w weld ymhlith pobl hŷn a phobl anabl a oedd yn teimlo y byddai cerbydau arbenigol yn helpu i sicrhau y bydd y gwasanaeth yn gallu ymateb yn effeithiol yn y dyfodol.

Egwyddor Amgylcheddol

Cefnogaeth gyffredinol i leihau'r ôl troed carbon: Roedd cefnogaeth gyffredinol i'r flaenoriaeth hon ymhlith yr holl grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb, yn enwedig o ran newidiadau a fydd yn lleihau costau yn y tymor hir a newidiadau sy'n gwneud ein cyfleusterau'n fwy hygyrch.

Mesurau lliniaru: Mae'n fwriad gan y gwasanaeth leihau ei ôl troed carbon a dod yn fwy effeithlon o ran ynni trwy amryw brosiectau y gellir eu gweld yn [Strategaeth Amgylcheddol 2023-2030](#) y gwasanaeth.

Os oes angen yr adroddiad hwn arnoch mewn fformat amgen,
[cysylltwch â ni,](#)

dros y ffôn: 01745 535250

neu drwy e-bost: enquiries@tangogleddcymru.llyw.cymru